

**You have downloaded a document from
RE-BUS
repository of the University of Silesia in Katowice**

Title: Wybrane problemy sytuacji ludzi starszych w osiedlu mieszkaniowym

Author: Kazimiera Wódz

Citation style: Wódz Kazimiera. (1984). Wybrane problemy sytuacji ludzi starszych w osiedlu mieszkaniowym. W: J. Wódz (red.), "Problemy socjologii miasta" (S. 100-118). Katowice : Uniwersytet Śląski

Uznanie autorstwa - Użycie niekomercyjne - Bez utworów zależnych Polska - Licencja ta zezwala na rozpowszechnianie, przedstawianie i wykonywanie utworu jedynie w celach niekomercyjnych oraz pod warunkiem zachowania go w oryginalnej postaci (nie tworzenia utworów zależnych).

UNIwersYTET ŚLĄSKI
W KATOWICACH

Biblioteka
Uniwersytetu Śląskiego

Ministerstwo Nauki
i Szkolnictwa Wyższego

Kazimiera Wódz

Wybrane problemy sytuacji ludzi starszych w osiedlu mieszkaniowym*

WSTĘP

W artykule tym przedstawię dane dotyczące sytuacji społecznej ludności starszej w nowych osiedlach mieszkaniowych, analizując je z punktu widzenia integracji tej grupy mieszkańców w środowisku zamieszkania¹.

Zagadnienia integracji społecznej należą do problematyki socjologii oraz psychologii społecznej i stanowią jeden z istotniejszych, a zarazem trudnych, problemów teoretycznych i empirycznych. Najogólniej, mówiąc o „integracji” można mieć na uwadze pewne struktury czy systemy społeczne (na przykład zintegrowana grupa społeczna, czyli grupa o określonej organizacji, wspólnych celach) bądź pewne procesy lub czynności psychiczne (postrzeganie członków grupy pod względem wzajemnych powiązań, sympatii, atrakcyjności itp.). Wielu socjologów i psychologów społecznych uważa, że dla zrozumienia tego zagadnienia konieczne jest łączne potraktowanie wspomnianych elementów — społecznego (organizacja grupy społecznej, kontrola społeczna, nacisk grupowy) oraz subiektywnego (atrakcyjność wzajemna grupy i jej członków, interakcje zachodzące w grupie, postawy itd.). W tym ujęciu integracja to stan, w którym członkowie grupy wyznaczają sobie cele, możliwe do

---

* Artykuł przygotowałam w dużej mierze na podstawie ekspertyzy, którą wykonałam dla Instytutu Kształtowania Środowiska w Warszawie w maju 1980 roku (*Czynniki integrujące ludność starszą ze środowiskiem zamieszkania*). To tłumaczy sprawozdawczy charakter artykułu.

¹ W artykule wykorzystałam dane pochodzące z prac badawczych wykonanych w ramach programu rządowego nr 5, grupa tematyczna 1.6 pod wspólnym tytułem *Sposoby umacniania socjalistycznych stosunków społecznych w środowisku zamieszkania, czynniki stymulujące bądź hamujące rozwój samorządności społecznej i docelowe wzorce stosunków społecznych w środowisku zamieszkania*.

osiągnięcia jedynie we współdziałaniu, kooperacji². Empirycznymi wskaźnikami tak rozumianej integracji mogą być zatem zarówno pewne cechy indywidualne (takie jak postawy, opinie, zachowania), jak i wskaźniki społeczne (organizacja i działanie instytucji społecznych oraz ich skuteczność w osiąganiu celów zbiorowości). Integracja społeczna jest zatem stanem charakteryzującym grupę społeczną i jej członków. O integracji można mówić tylko wtedy, gdy pomiędzy członkami grupy istnieją związki, określane mianem więzi społecznej. Wielu autorów wskazuje na psychologiczny charakter więzi społecznej, utożsamiając ją omal z poczuciem przynależności do grupy społecznej, świadomością jej celów. Są też takie koncepcje, które akcentują ujawnianie się więzi w relacjach interpersonalnych, w stosunkach społecznych³.

W niniejszych rozważaniach interesować nas będzie zagadnienie integracji określonej kategorii społecznej — grupy osób, które ukończyły 60 lat, w specyficznym środowisku społecznym, jakim jest osiedle mieszkaniowe.

W społecznym systemie osiedla mieszkaniowego funkcjonują instytucje społeczne, które odgrywają istotne role w organizacji życia społecznego: instytucje kontroli społecznej, oświaty i wychowania, opieki społecznej. Szczególna rola przypada tutaj samorządom mieszkańców osiedla.

Sytuację społeczną ludności starszej będę analizować z uwzględnieniem tych czynników, które są istotne dla tworzenia się więzi społecznej pomiędzy starszymi mieszkańcami osiedli a ich środowiskiem społecznym. Na pierwszy plan wysuwa się tutaj problem zaspokojenia potrzeb ludności starszej w miejscu zamieszkania jako podstawowy warunek powstawania wspomnianej wyżej więzi (sąsiedzkiej, towarzyskiej, znajomościowej).

Przyjmując najbardziej ogólny podział potrzeb na podstawowe (biologiczne, materialne) oraz potrzeby wyższego rzędu (społeczne, kulturalne, samorealizacji itp.), można podjąć próbę oceny skuteczności działania instytucji osiedlowych na rzecz ludności starszej. Oceny tej dokonam na podstawie wyników prac badawczych wykonanych w ramach programu rządowego, a dotyczących różnorodnych aspektów funkcjonowania społecznego systemu osiedli mieszkaniowych całego kraju w latach 1976—1980⁴. Chodzi tu o zespoły mieszkalne powstałe najwcześniej, w połowie lat sześćdziesiątych, stanowiące wyodrębnione jednostki przestrzenno-urbanistyczne i społeczno-instytucjonalne. Przyjmuje, że zróż-

² Za W. Jacher: *Zagadnienia integracji systemu społecznego. Studium z zakresu teorii socjologii*. Warszawa 1976, s. 21.

³ Tamże, s. 35.

⁴ Zob. przypis 1.

nicowanie warunków społeczno-materialnych w badanych osiedlach decyduje o odmienności sytuacji ludzi starych w każdym z nich. Dlatego też rezultaty badań empirycznych mogą być traktowane jedynie jako przybliżony obraz rzeczywistej sytuacji interesującej nas tu grupy mieszkańców w nowych zespołach mieszkaniowych. Porównanie struktury demograficznej kilku wybranych nowych osiedli wskazuje, że niemal wszędzie odsetek ludzi starszych nie przekracza 10%⁵. Wyjątek stanowiło warszawskie osiedle Praga II (tabela 1).

Tabela 1

Ludność starsza (60 i więcej lat) w wybranych osiedlach

Nazwa osiedla	Ludność ogółem 100%	Ludność starsza %
Przylesie III	7 099	4,6
Kondratowicza	20 127	7,5
Praga II	21 754	17,2
Bema	11 122	8,6
Chemik	5 960	6,1
Rataje	37 600	4,0
Winogrady	38 100	4,0
Zespół nowych osiedli ROW	112 500	4,0

Źródło: Opracowano na podstawie maszynopisów monografii wykonanych w ramach programu rządowego nr 5: *Spoleczny system osiedla mieszkaniowego, badania terenowe, próby eksperymentu*, pod kier. S. Zawadzkiego; A. Kwilecki, J. Walkowiak, S. Wawryniuk: *Warunki rozwoju działalności społeczno-wychowawczej w osiedlach mieszkaniowych. Raport końcowy*. Poznań 1979; A. Turska, E. Łojko, W. Staśkiewicz: *Stymulatory i bariery działania samorządu mieszkańców. Raport końcowy*. Warszawa 1979; J. Wódz: *Badania zjawisk patologii społecznej w środowisku zamieszkania i sposoby przeciwdziałania tym zjawiskom. Opracowania częściowe*. Katowice 1980; *Badanie zaspokojenia potrzeb ludności zamieszkującej nowe osiedla ROW. Eksperymentalne sprawdzanie postulowanych wzorów w zakresie infrastruktury osiedlowej*, pod kier. L. Frąckiewicz.

⁵ Dane o poszczególnych osiedlach zaczerpnęłam z monografii badanych osiedli: Przylesie III w Koszalinie, Kondratowicza i Praga II w Warszawie, Bema w Białymstoku, przygotowanych w ramach programu rządowego nr 5, temat 01 06 02 2: *Spoleczny system osiedla mieszkaniowego, badania terenowe, próby eksperymentu* (pod kierunkiem S. Zawadzkiego) oraz informacji zgromadzonych przez badaczy realizujących temat 01 06 02 3 wspomnianego programu rządowego (A. Kwilecki, J. Walkowiak, S. Wawryniuk: *Warunki rozwoju działalności społeczno-wychowawczej w osiedlach mieszkaniowych. Raport końcowy*. Poznań 1979, maszynopis), temat 01 06 02 6 (J. Wódz: *Badania zjawisk patologii społecznej w środowisku zamieszkania oraz środków i form przeciwdziałania tym zjawiskom. Opracowania częściowe*. Katowice 1980, maszynopis), a także temat 01 06 02 5 *Badanie zaspokajania potrzeb ludności zamieszkującej nowe osiedla ROW. Eksperymentalne sprawdzenie postulowanych wzorów w zakresie infrastruktury osiedlowej* (pod kierunkiem L. Frąckiewicz). Materiały powyższe wykorzystałam w ekspertyzie przygotowanej dla Instytutu Kształtowania Środowiska w Warszawie, zatytułowanej *Czynniki integrujące ludność starszą ze środowiskiem zamieszkania*.

We wszystkich badanych osiedlach licznie przeważały kobiety, co znalazło wyraz także w proporcji starszych kobiet i mężczyzn w stosunku do ogółu populacji w tych dwóch kategoriach. I tak w osiedlu Przylesie III starsi wiekiem mężczyźni stanowili 2,7% ogółu mężczyzn zamieszkałych w osiedlu, kobiety — 6,3% ogółu kobiet, w osiedlu Kondratowicza odsetki te wynosiły odpowiednio: mężczyźni — 1,8%, kobiety — 5,7%, w osiedlu Praga II: mężczyźni — 5,2%, kobiety — 12%, w osiedlu Bema: mężczyźni — 5,8%, kobiety — 11,3%. Przewaga kobiet wśród starszych mieszkańców badanych osiedli jest ilustracją stwierdzonych w wielu badaniach prawidłowości dotyczących parametrów trwania życia obu płci.

KONTAKTY SPOŁECZNE LUDZI STARSZYCH. WIĘŻ Z OTOCZENIEM. OCZEKIWANIE POMOCY W ZASPOKAJANIU POTRZEB

Problemy, o których będzie mowa w tej części opracowania, dotyczą najogólniej dziedziny określonej w badaniach socjologicznych jako stosunek mieszkańców do środowiska zamieszkania, wyrażony przez określone oceny, zachowania, opinie. Jak wynika z wielu przeprowadzonych dotychczas analiz, kształtowanie się pozytywnego stosunku do środowiska mieszkalnego uzależnione jest zarówno od obiektywnych charakterystyk materialno-przestrzennych osiedla (warunków ekologicznych, infrastruktury)⁶, jak i od — typowych dla określonych faz życia — oczekiwań, potrzeb mieszkańców. Wielu autorów stwierdza, że właśnie okres starzenia się niesie ze sobą najwięcej następstw psychospołecznych, istotnych dla kształtowania się potrzeb i preferencji mieszkaniowych⁷. Do takich specyficznych dla osób starszych potrzeb mieszkaniowych należy na przykład potrzeba względnej izolacji od hałasu osiedlowego, przy równoczesnej preferencji zamieszkiwania w niższych kondygnacjach, w bliskiej odległości od punktów usługowych, placówek handlo-

⁶ Interesujące badania przeprowadzone zostały w ramach wspomnianego programu rządowego przez zespół badaczy pod kierunkiem J. Turowskiego w 12 osiedlach Lublina i innych miast. Badania te wykazały istotne zależności pomiędzy cechami urbanistyczno-przestrzennymi miast a postawami mieszkańców wobec środowiska zamieszkania (temat 01 06 01: *Badania postaw społecznych w odniesieniu do środowiska przestrzennego w różnych rozwiązaniach struktur osiedlowych*). Zob. J. Turowski: *Postawy mieszkańców wobec środowiska mieszkalnego w różnych rozwiązaniach struktur osiedlowych*. W: „Górnośląskie Studia Socjologiczne”. T. 14: *Wybrane problemy społeczne nowych osiedli mieszkaniowych*. Red. L. Frąckiewicz. Katowice 1980, s. 48—68.

⁷ J. Turowski: *Środowisko mieszkalne w świadomości ludności miejskiej*. Wrocław 1979, s. 125.

wych, środków komunikacji miejskiej. Obok potrzeb mieszkaniowych w szerszym znaczeniu tego terminu równie istotne dla zrozumienia mechanizmu tworzenia się postaw ludzi starszych do środowiska zamieszkiwania są zagadnienia potrzeb psychospołecznych, a przede wszystkim potrzeba kontaktów społecznych, aktywności społecznej. Zagadnieniu temu poświęcili nieco miejsca autorzy badań w osiedlach Krakowa i Kielc, stwierdzając między innymi, że wraz z wiekiem maleje liczebność kręgów towarzyskich mieszkańców (tabela 2)⁸.

Tabela 2

Liczebność kręgów towarzyskich a wiek badanych
(w %)

Wiek respondentów	Liczebność kręgów towarzyskich			
	do 2 osób	3—4 osoby	5—8 osób	9 i więcej osób
Do 20 (n=40)	5	37,5	47,5	1,0
21—30 (n=140)	19,3	22,1	47,2	11,4
31—40 (n=332)	19,6	24,4	40,1	15,9
41—50 (n=163)	30,1	26,1	33,7	9,8
51—60 (n=67)	47,8	26,4	20,9	4,5
61 i więcej (n=58)	58,6	13,8	24,1	3,5
Razem (n=800)	26,1	24,1	37,6	11,8

Zródło: W. Gołubiew, A. Maliszewski, K. Sowa: *Osiedle spółdzielcze w opinii jego mieszkańców*. Warszawa 1979, s. 92.

Tendencja do zawężania kontaktów społecznych — tak widoczna w cytowanych badaniach — byłaby potwierdzeniem głoszonej często tezy o izolacji społecznej ludzi starszych w nowych osiedlach. Nie ma jednak informacji o tych spośród badanych, którzy żyją w całkowitym osamotnieniu. Utrzymywanie kontaktów towarzyskich w przypadku ludzi starszych pełni funkcję kompensacyjną w stosunku do utraconych kontaktów zawodowych, rodzinnych itp., sprzyja właściwemu przepływowi informacji pomiędzy otoczeniem a człowiekiem starszym, podtrzymywaniu pewnego poziomu aktywizacji psychospołecznej, może się również okazać przydatne w trudnych momentach choroby, obniżenia sprawności psychofizycznej. W cytowanych badaniach osiedli Krakowa i Kielc ustalono, że osoby starsze (60 i więcej lat) utrzymują kontakty towarzyskie ze zróżnicowanymi grupami wieku⁹. W porównaniu z innymi kategoriami badanych w tej grupie widoczne jest najmniejsze natężenie

⁸ W. Gołubiew, A. Maliszewski, K. Sowa: *Osiedle spółdzielcze w opinii jego mieszkańców*. Warszawa 1979.

⁹ Tamże, s. 96.

kontaktów z równolatkami (tabela 3). Stwierdzone zależności są zrozumiałe i czywiste, zważywszy naturalne procesy demograficzne.

Tabela 3

Wiek respondentów a wiek ich znajomych
(w %)

Wiek respondentów	Wiek znajomych						Brak
	do 20 lat	21—30	31—40	41—50	51—60	61 i więcej lat	
Do 20 (n=218)	73,4	19,3	3,2	2,3	0,0	0,5	1,3
21—30 (n=712)	4,2	64,2	24,2	5,0	1,3	1,0	1,0
31—40 (n=1781)	0,4	18,7	62,5	15,6	1,8	0,8	1,2
41—50 (n=729)	0,4	9,1	37,6	42,8	7,5	2,5	0,1
51—60 (n=208)	0,5	3,4	11,0	38,0	31,2	15,4	0,5
61+ (n=166)	0,0	6,6	19,9	19,9	21,1	30,7	1,8
Razem (n=3814)	5,3	24,0	42,5	19,5	5,2	3,2	0,3

Źródło: W. Gołubiew, A. Maliszewski, K. Sowa: *Osiedle spółdzielcze w opinii jego mieszkańców*. Warszawa 1979, s. 96.

Analiza typów kontaktów towarzyskich ludzi starszych wskazuje, że znacznie częściej niż pozostali mieszkańcy badanych osiedli utrzymują oni kontakty z rodziną. Tak na przykład dla kategorii wieku 21—60 wskaźnik kontaktów z rodziną wynosi 3%—4%, podczas gdy dla osób powyżej 60 lat — 14,5% wszystkich kontaktów towarzyskich¹⁰. Istotne różnice występują również w przypadku kontaktów z sąsiadami. Dla osób powyżej 50 lat kontakty z sąsiadami z poprzedniego miejsca zamieszkania stanowią 10% ogółu kontaktów społecznych, dla badanych w wieku do 30 roku życia — 3%. Szczególnie liczne znajomości „z poprzedniego miejsca zamieszkania” stwierdzili autorzy w grupie rencistów¹¹.

Uzyskany obraz kontaktów społecznych ludzi starszych wydaje się być zbliżony do potocznych opinii na ten temat.

Dobrym wskaźnikiem więzi sąsiedzkiej może być stosunek mieszkańców do zagadnienia pomocy sąsiedzkiej. W opracowaniach dotyczących warunków życia w starych dzielnicach miast wskazywano na szczególną rolę zorganizowanej samopomocy sąsiedzkiej jako świadectwa stopnia integracji społecznej mieszkańców¹². Z teoretycznego punktu widzenia związki sąsiedzkie pomiędzy mieszkańcami nowych osiedli nie mogą być

¹⁰ Tamże, s. 100.

¹¹ Tamże, s. 103.

¹² Na ten temat por. m.in. L. Frąckiewicz: *Warunki i potrzeby mieszkaniowe ludzi starych w miastach województwa katowickiego*. Warszawa 1970, s. 134.

zbyt silne, są one funkcją okresu zamieszkiwania w danym osiedlu. Na tym tle szczególnie interesujące są dane uzyskane w badaniach mieszkańców dwóch nowych osiedli: Rudna w Sosnowcu oraz Chemik w Siemianowicach¹³. Mieszkańcom badanych osiedli zadano między innymi kilka pytań dotyczących możliwości uzyskania pomocy dla osób niepełnosprawnych, samotnych, starszych. Pierwsze z pytań odnosiło się do stanu aktualnego i brzmiało: „Czy w osiedlu ludzie starsi, niepełnosprawni, chorzy mogą liczyć na pomoc swych sąsiadów bądź instytucji społecznych?” Rozkład procentowy uzyskanych odpowiedzi ukazują tabele 4 i 5.

Tabela 4

„Czy w osiedlu ludzie starsi mogą liczyć na pomoc?”
(osiedle Chemik — n=238)

Wiek respondentów	Kategorie odpowiedzi				
	tak, instytucji i mieszkańców	tak, ale nie zawsze	instytucji	mieszkańców	nie
Do 30	46,5%	15,5%	12,1%	3,4%	6,8%
31—45	34,7%	17,7%	10,5%	1,5%	7,3%
46—60	40,5%	8,1%	13,5%	5,4%	5,4%
61 i więcej lat	28,3%	10,5%	5,3%	5,3%	5,3%
Ogółem	37,8%	15,1%	10,9%	2,9%	6,7%

Źródło: J. Wódz: *Badania zjawisk patologii społecznej w środowisku zamieszkania oraz środków i form przeciwdziałania tym zjawiskom. Opracowania cząstkowe. Katowice 1980 (maszynopis).*

Tabela 5

„Czy w osiedlu ludzie starsi mogą liczyć na pomoc?”
(osiedle Rudna — n=226)

Wiek respondentów	Kategorie odpowiedzi				
	tak, instytucji i mieszkańców	tak, ale nie zawsze	instytucji	mieszkańców	nie
Do 30	33,3%	21,7%	6,7%	5,0%	13,3%
31—45	34,6%	8,9%	4,9%	8,9%	23,8%
46—60	38,9%	13,9%	11,1%	11,1%	16,7%
61 i więcej lat	19,2%	19,2%	7,7%	26,9%	19,2%
Ogółem	32,7%	14,2%	6,6%	10,2%	19,0%

Źródło: J. Wódz: *Badania zjawisk patologii społecznej w środowisku zamieszkania oraz środków i form przeciwdziałania tym zjawiskom. Opracowania cząstkowe. Katowice 1980 (maszynopis).*

¹³ Dane z badań przeprowadzonych w ramach programu rządowego, temat 01 06 02 6: J. Wódz: *Badania zjawisk patologii społecznej w środowisku zamieszkania oraz środków i form przeciwdziałania...* Por. także K. Wódz: *Ludzie starsi w osiedlu mieszkaniowym. W: Z zagadnień polskiego systemu opieki społecznej i zabezpieczenia społecznego. Red. J. Wódz. Katowice 1980, s. 45—46, 49—50.*

W obydwu badanych osiedlach najwyżej oceniono możliwości pomocy łącznej, tzn. zarówno instytucji społecznych, jak i mieszkańców osiedla. Zaznaczyły się tu jednak pewne różnice: mieszkańcy osiedla Rudna, zwłaszcza starsi, znacznie bardziej optymistycznie oceniali możliwości pomocy sąsiedzkiej, ale równocześnie więcej było tutaj osób, które nie widziały żadnych możliwości pomocy — ani instytucjonalnej, ani sąsiedzkiej. Jeśli uwzględnić stan rodzinny respondentów, to również widać poważne różnice pomiędzy badanymi osiedlami. W obydwu najczęściej było odpowiedzi twierdzących w stosunku do pierwszej możliwości (instytucje i mieszkańcy), a formułowały je przede wszystkim małżeństwa z dziećmi. Jednakże w osiedlu Rudna w tej grupie respondentów (małżeństwa z dziećmi) tyle samo było opinii negujących jakiejkolwiek możliwości w tym zakresie (tabele 6 i 7). Bardzo nisko oceniali pomoc środowiskową w osiedlu Rudna ludzie samotni (odpowiedzi „nie zawsze” i „nie” stanowią w tej grupie aż 46,2%), nie widząc tutaj wcale roli instytucji społecznych, na które liczyła aż 1/3 samotnych mieszkańców osiedla Chemik.

Uogólniając przedstawione dane, można powiedzieć, że różnice między dwoma osiedlami dotyczyły głównie poglądów na skuteczność pomocy wyłącznie sąsiedzkiej bądź wyłącznie instytucjonalnej dla osób starszych i samotnych. Przytoczone opinie mieszkańców są pewnym sprawdzianem efektywności środowiskowej opieki nad wymienionymi kategoriami osób. Z badań przeprowadzonych w osiedlach Chemik i Rudna wynika, że znaczny odsetek mieszkańców nowych osiedli skłania się ku rozwiązaniom kompromisowym, polegającym na wzajemnym uzupełnianiu się

Tabela 6

„Czy w osiedlu ludzie starsi mogą liczyć na pomoc?”
(osiedle Chemik — n=238)

Stan rodzinny respondentów	Kategorie odpowiedzi				
	tak, instytucji i mieszkańców	tak, ale nie zawsze	instytucji	mieszkańców	nie
Samotni	22,2%	11,1%	33,3%	11,1%	11,1%
Zamieszkali z małżonkami	25,6%	7,7%	7,7%	5,1%	5,1%
Małżeństwa z dziećmi	39,3%	16,0%	11,0%	2,5%	8,0%
Ogółem	37,8%	15,1%	10,9%	2,9%	6,7%

Źródło: J. Wódcz: *Badania zjawisk patologii społecznej w środowisku zamieszkania oraz środków i form przeciwdziałania tym zjawiskom. Opracowania cząstkowe*. Katowice 1980 (maszynopis).

Tabela 7

„Czy w osiedlu ludzie starsi mogą liczyć na pomoc?”
(osiedle Rudna — n=226)

Stan rodzinny respondentów	Kategorie odpowiedzi				
	tak, instytucji i mieszkańców	tak, ale nie zawsze	instytucji	mieszkańców	nie
Samotni	7,7%	30,8%	0,0%	15,4%	15,4%
Zamieszkali z małżonkiem	29,4%	17,6%	8,8%	11,8%	20,6%
Małżeństwa z dziećmi	33,3%	22,2%	0,0%	1,1%	33,3%
Ogółem	32,7%	14,0%	6,6%	10,2%	19,0%

Zródło: J. Wódz: *Badania zjawisk patologii społecznej w środowisku zamieszkania oraz środków i form przeciwdziałania tym zjawiskom. Opracowania cząstkowe. Katowice 1980 (maszynopis).*

rodziny i instytucji społecznych w realizacji opieki nad ludźmi starszymi¹⁴.

Na pytanie: „Kto w osiedlu powinien dbać o zaspokojenie potrzeb tych, którzy na skutek starszego wieku, choroby czy innych przyczyn potrzebują pomocy innych?”, ponad połowa mieszkańców osiedli Chemik i Rudna wskazała na trzeci z podanych im wariantów odpowiedzi (instytucje i mieszkańcy); wyjątek stanowili najstarsi mieszkańcy osiedla Chemik, którzy prawie w 1/3 opowiedzieli się za obowiązkiem opieki instytucji społecznych (tabele 8 i 9).

Tabela 8

„Kto w osiedlu powinien dbać o zaspokojenie potrzeb tych, którzy na skutek starszego wieku potrzebują pomocy innych?”
(osiedle Chemik — n=238)

Wiek respondentów	Kategorie odpowiedzi		
	instytucje społeczne	mieszkańcy (sąsiedzi)	instytucje i mieszkańcy
Do 30	22,4%	5,2%	67,2%
31—45	15,3%	18,5%	63,7%
46—60			
61 i więcej lat	31,6%	10,5%	47,4%
Ogółem	18,9%	13,9%	63,4%

Zródło: J. Wódz: *Badania zjawisk patologii społecznej w środowisku zamieszkania oraz środków i form przeciwdziałania tym zjawiskom. Opracowania cząstkowe. Katowice 1980 (maszynopis).*

¹⁴ Tamże.

Tabela 9

„Kto w osiedlu powinien dbać o zaspokojenie potrzeb tych, którzy na skutek starszego wieku potrzebują pomocy?”
(osiedle Rudna — n=226)

Wiek respondentów	Kategorie odpowiedzi		
	instytucje społeczne	mieszkańcy (sąsiedzi)	instytucje i mieszkańcy
Do 30	33,3%	6,7%	55,0%
31—45	11,8%	14,9%	64,3%
46—60	22,2%	11,1%	63,9%
61 i więcej lat	19,2%	11,5%	76,9%
Ogółem	23,0%	11,5%	62,4%

Źródło: J. Wódz: *Badania zjawisk patologii społecznej w środowisku zamieszkania oraz środków i form przeciwdziałania tym zjawiskom. Opracowania cząstkowe*. Katowice 1980 (maszynopis).

Warto podkreślić, że najmłodsi mieszkańcy obu osiedli szczególnie rzadko widzieli sąsiadów jako osoby zobowiązane do świadczenia pomocy na rzecz ludzi starszych. Analiza odpowiedzi z uwzględnieniem stanu rodzinnego badanych wnosi nowe elementy, między innymi widać, że w grupie osób samotnych zamieszkałych w osiedlu Chemik nikt nie wypowiadał się na temat zobowiązań współmieszkańców do pomocy sąsiedzkiej, chyba że wraz z instytucjami społecznymi (tabela 10), natomiast spora część tej grupy (33,3%) widziała w tej roli instytucje społeczne.

Tabela 10

„Kto w osiedlu powinien dbać o zaspokojenie potrzeb tych, którzy na skutek podeszłego wieku potrzebują pomocy?”
(osiedle Chemik — n=238)

Stan rodzinny respondentów	Kategorie odpowiedzi		
	instytucje społeczne	mieszkańcy (sąsiedzi)	instytucje i mieszkańcy
Samotni	33,3%	0	66,7%
Zamieszkali ze współmałżonkiem	23,1%	17,9%	56,4%
Małżeństwa z dziećmi	19,0%	13,5%	63,8%
Ogółem	18,9%	13,9%	63,4%

Źródło: J. Wódz: *Badania zjawisk patologii społecznej w środowisku zamieszkania oraz środków i form przeciwdziałania tym zjawiskom. Opracowania cząstkowe*. Katowice 1980 (maszynopis).

W drugim z badanych osiedli (Rudna) przy ogólnej przewadze odpowiedzi pośrednich (instytucje i mieszkańcy) we wszystkich grupach rodzin najwyższy odsetek wypowiedzi akcentujących rolę instytucji społecznych charakteryzował małżeństwa bezdzietne (tabela 11).

Tabela 11

„Kto w osiedlu powinien dbać o zaspokojenie potrzeb tych, którzy na skutek starszego wieku potrzebują pomocy?”
(osiedle Rudna — n=226)

Stan rodzinny respondentów	Kategorie odpowiedzi		
	instytucje społeczne	mieszkańcy (sąsiedzi)	instytucje i mieszkańcy
Samotni	15,4%	15,4%	69,2%
Zamieszkali ze współmałżonkiem	35,3%	11,8%	52,9%
Małżeństwa z dziećmi	19,6%	13,3%	62,9%
Ogółem	23,0%	11,5%	63,4%

Zródło: J. Wódz: *Badania zjawisk patologii społecznej w środowisku zamieszkania oraz środków i form przeciwdziałania tym zjawiskom. Opracowania cząstkowe*. Katowice 1980 (maszynopis).

Wyjaśnienie występujących pomiędzy badanymi osiedlami różnic w rozkładzie wyników wymagałoby przeprowadzenia pogłębionej analizy socjologicznej w celu znalezienia tych czynników socjo-kulturowych, które decydują o większej popularności pomocy instytucjonalnej lub sąsiedzkiej w obu osiedlach.

Przytoczone wyniki badań empirycznych dotyczyły opinii mieszkańców nowych osiedli o organizacji pomocy i opieki dla osób starszych. Bardzo interesującym uzupełnieniem zaprezentowanych rezultatów będzie zestawienie obrazujące w dość szczególny sposób miejsce omawianej problematyki w hierarchii spraw istotnych dla mieszkańców zespołów osiedli w Poznaniu, Szczecinie, Zielonej Górze¹⁵. Badani mieli za zadanie dokonać oceny infrastruktury osiedlowej z punktu widzenia opieki nad różnymi grupami wieku mieszkańców. Okazało się, że prawie 3/4 respondentów nie sformułowało żadnej oceny na temat opieki nad „starcami i kalekami” (jak określali tę grupę autorzy badań), co jest sygnałem braku zainteresowania tą sprawą w rozpatrywanych środowiskach (tabela 12).

¹⁵ Na podstawie A. Kwilecki, J. Walkowiak, S. Wawryniuk: *Warunki rozwoju działalności...*, s. 234.

Ocena osiedlowej infrastruktury społecznej

Tabela 12

Przedmiot oceny	Ocena						Nie formu- luje oceny		Razem	
	negatywna		dostateczna		dobra					
	n	%	n	%	n	%	n	%	n	%
Wyposażenie osiedli w żłob- ki i przed- szkola	426	23,5	500	12,9	407	23,4	536	32,1	1 669	100
Wyposażenie osiedla ODK	353	21,1	288	17,2	415	24,8	613	36,7	1 669	100
Infrastruktura zabawowa dla dzieci	405	24,2	278	16,6	503	30,1	483	28,9	1 669	100
Tereny rekreacyjne	592	35,5	253	15,1	353	21,1	671	28,2	1 669	100
Działalność służby zdrowia	690	41,3	272	16,3	243	14,5	463	28,7	1 669	100
Opieka nad starcami i kalekami	192	11,5	112	8,7	180	10,7	1 185	71,0	1 669	100

Źródło: A. Kwilecki, J. Walkowiak, S. Wawryniuk: *Warunki rozwoju działalności społeczno-wychowawczej w osiedlach mieszkaniowych. Raport końcowy*. Poznań 1979 (maszynopis), s. 234.

DZIAŁALNOŚĆ INSTYTUCJI SPOŁECZNYCH NA RZECZ LUDZI STARSZYCH W ŚRODOWISKU ZAMIESZKANIA. UDZIAŁ STARSZYCH MIESZKAŃCÓW W ŻYCIU OSIEDLA

Omawiając działania na rzecz ludzi starszych instytucji osiedlowych należałoby rozgraniczyć dwie sprawy — pierwsza obejmuje problemy opieki i pomocy społecznej w ścisłym tego słowa znaczeniu i wchodzi w zakres zabezpieczenia społecznego, druga dotyczy szeroko rozumianej działalności społeczno-wychowawczej w miejscu zamieszkania, adresowanej wprost lub pośrednio do interesującej nas grupy.

Zagadnienia opieki środowiskowej nad ludnością starszą stanowią przedmiot dyskusji w szerokich kręgach społecznych. Wiele uwagi w programie rządowym poświęcono funkcjonowaniu osiedlowej służby zdrowia¹⁶. Punktem wyjścia do prowadzonych przez licznych badaczy analiz

¹⁶ Badania takie wykonano w ramach programu rządowego, temat 01 06 02 4: *Warunki rozwoju opieki zdrowotnej nad różnymi grupami wieku w osiedlach mieszkaniowych*. Por. T. Januszko, R. Grębowski: *Uwarunkowania potrzeb, postaw i zachowań zdrowotnych mieszkańców osiedli Tysiąclecia i Piasta w Białymstoku oraz osiedla w Hajnówce*. W: „Górnośląskie Studia Socjologiczne”. T. 14: *Wybrane problemy społeczne nowych osiedli mieszkaniowych...*, s. 149—157.

było założenie o konieczności poszerzenia zakresu działania służb medycznych w miejscu zamieszkania oraz rozwoju działalności profilaktycznej¹⁷.

Ludzie starsi niezbyt chętnie korzystają z pomocy osiedlowej służby zdrowia. Dotyczy to przede wszystkim osób o obniżonej sprawności psychofizycznej, ale wynika również z przykrych doświadczeń z kontaktów ze służbą zdrowia, wśród których na pierwszy plan wysuwa się konieczność długotrwałego oczekiwania na wizytę oraz częste zmiany lekarzy rejonowych. Stały kontakt z lekarzem ma dla osób starszych bardzo istotne znaczenie. Potwierdziły to między innymi badania prowadzone w Białymstoku w grupie 745 osób starszych (545 kobiet i 200 mężczyzn). Obok badań ankietowych przeprowadzono tam szczegółowe badania lekarskie osób, które ukończyły 70 rok życia z równoczesnym podziałem na grupy dyspanseryjne¹⁸.

Wśród wielu ustaleń, które z uwagi na omawianą wcześniej specyfikę badanych osiedli nie mogą być generalizowane, Wojciech Pędich i Aniela Ptak formułują kilka wniosków ogólnych, odnoszących się do podstawowych warunków właściwej opieki zdrowotnej nad ludźmi starszymi w osiedlu mieszkaniowym. Autorzy wskazują na konieczność stworzenia specjalistycznej opieki ambulatoryjnej dla osób starszych, prowadzenia systematycznej działalności profilaktycznej w grupie najstarszych mieszkańców przy pomocy pielęgniarek środowiskowych, powołania w osiedlach o znacznym odsetku ludzi starszych poradni geriatrycznych. Nie są to postulaty całkowicie nowe; o konieczności takiego właśnie rozwoju opieki medycznej dla ludzi starszych mówią już od wielu lat gerontologowie społeczni i geriatrzy¹⁹. Badacze białostocky postulują również upowszechnienie oświaty zdrowotnej wśród mieszkańców osiedli, za pośrednictwem działających w osiedlach instytucji społecznych, proponując tym samym powiązanie działań służby zdrowia z działalnością społeczno-wychowawczą.

W ramach działalności społeczno-wychowawczej mieści się wiele zagadnień: pomoc rodzinie w wypełnianiu funkcji opiekuńczo-wychowaw-

¹⁷ Tamże.

¹⁸ Dane zaczerpnęłam z cząstkowego opracowania tematu 01 06 02 4 wykonanego w ramach programu rządowego: W. Pędich, A. Ptak: *Warunki rozwoju opieki zdrowotnej nad ludźmi w wieku poprodukcyjnym*. Por. też W. Pędich, A. Ptak, B. Bien: *Ocena sprawności opieki medycznej i społecznej nad ludźmi starymi w wybranych osiedlach mieszkaniowych Białegostoku*. W: „Górnośląskie Studia Socjologiczne”. T. 14: *Wybrane problemy społeczne nowych osiedli mieszkaniowych...*, s. 167—175.

¹⁹ Por. K. Roszkowska-Wiśniewska: *Pomoc lekarska dla ludzi starszych*. W: *Problemy ludzi starszych w Polsce*. Red. J. Piotrowski. Warszawa 1974, s. 284.

czych, w prowadzeniu gospodarstwa domowego, oddziaływanie wychowawcze na młodzież, działalność kulturalna, upowszechnianie sportów masowych i turystyki oraz organizowanie pomocy społecznej. Tutaj interesują nas szczególnie te działania, które dotyczą starszych mieszkańców osiedli. Typowymi przykładami mogą tu być organizowane w wielu osiedlach Kluby Seniora lub Kluby Złotej Jesieni czy Studium III Wieku. W stosunkowo niedługiej historii klubów, mimo znacznego zróżnicowania form i środków ich pracy, zarysowała się pewna wspólna linia polegająca na organizacji czasu wolnego ludzi starszych poprzez amatorską twórczość artystyczną, działalność turystyczno-krajoznawczą i oświatową. Poniżej przedstawiam zestawienie form pracy wybranych Klubów Seniora w badanych osiedlach spółdzielczych Poznania, Szczecina, Zielonej Góry (tabela 13)²⁰. W większości wypadków działalność klubów

Tabela 13

Zestawienie form pracy Klubów Seniora w osiedlach spółdzielczych

Nazwa osiedla	Nazwa klubu	Formy działalności	Liczba członków
Rataje (Poznań)	Klub Złotej Jesieni	spotkania 4 razy w miesiącu (prelekcje, występy zespołów muzycznych), wycieczki, gimnastyka (1 raz w tygodniu), chór emerytów	178
Winogrody (Poznań)	Stydium III Wieku	wykłady i prelekcje z zakresu higieny życia osób starszych, recitale, wieczory muzyki	.
Piastów (Szczecin)	Klub Seniora przy ODK	spotkania towarzyskie, poradnictwo zdrowotne, udział w pracy koła modelarskiego DK	.
Kolejarz (Szczecin)	3 Kluby Rencistów	koncerty (co drugi czwartek), dyskoteka babuni, wieczornice, konkursy rodzinne	300

Zródło: A. Kwilecki, J. Walkowiak, S. Wawryniuk: *Warunki rozwoju działalności społeczno-wychowawczej w osiedlach mieszkaniowych. Raport końcowy*. Poznań 1979 (maszynopis).

ma charakter zamknięty, ogranicza się wyłącznie do grona osób starszych, chociaż spotyka się próby przełamania tego stereotypu. Tak na przykład w Szczecińskim Osiedlu Piastów starsi mieszkańcy uczestniczyli w ogólnie dostępnych pracach sekcji Osiedlowego Domu Kultury, a przy rozpoznaniu środowiska emerytów i rencistów skorzystano z pomocy harcerzy.

²⁰ Na podstawie A. Kwilecki, J. Walkowiak, S. Wawryniuk: *Warunki rozwoju działalności...*

W działalności Klubów Seniora wiele zależy od inicjatywy samych członków oraz możliwości finansowych, zmieniających się zależnie od hojności patronów poszczególnych placówek. Nie umniejszając roli klubów jako istotnej formy działalności społeczno-kulturalnej wśród starszych mieszkańców osiedli, wydaje się, że na zagadnienia te należałoby spojrzeć z punktu widzenia szeroko pojętej aktywizacji społecznej ludzi starszych. I tutaj nasuwa się porównanie pomiędzy działalnością społeczno-kulturalną adresowaną wyłącznie do grupy osób starszych a działalnością społeczno-samorządową, obejmującą ogół społeczności osiedlowej. Nie ulega wątpliwości, że ludzie starsi szczególnie dotkliwie odczuwają wszelkie niedogodności wynikające z nieprawidłowej organizacji życia w osiedlu. Udział osób starszych w osiedlowych instytucjach samorządowych byłby zatem pewną gwarancją uwzględnienia potrzeb tej grupy wieku w propozycjach usprawnień organizacyjnych w obrębie osiedla. Aktywizacja społeczna ludności starszej poprzez udział w organizacjach samorządowych ma w porównaniu z Klubami Seniora jeszcze jeden dodatkowy walor; jest nim fakt użyteczności społecznej i faktycznej partycypacji w życiu osiedla, szczególnie ważny dla wytworzenia poczucia więzi ze środowiskiem zamieszkania. Czynny udział w działalności społeczno-samorządowej może być pewnym wskaźnikiem stopnia integracji ludzi starszych w społeczności osiedlowej.

Analizując uczestnictwo ludzi starszych w poszczególnych organizacjach działających na terenie osiedla, trzeba sobie zdawać również sprawę z ich indywidualnych uwarunkowań i motywacji. Przemiany psychiczne towarzyszące zaprzestaniu pracy zawodowej mogą być czynnikiem sprzyjającym w podejmowaniu pracy na rzecz środowiska zamieszkania. Dotyczy to przede wszystkim tych osób starszych, które już wcześniej zetknęły się z tego rodzaju działalnością; dla nich możliwość działania w instytucjach samorządowych staje się swego rodzaju kompensacją braku innej aktywności społecznej (zawodowej, rodzinnej). Obok indywidualnych uwarunkowań podejmowania przez ludzi starszych pracy w samorządach osiedlowych równie, a nawet bardziej istotne są zagadnienia stopnia rozwoju społecznej działalności samorządowej w danym środowisku osiedlowym, jej popularność i skuteczność działania. Chodzi tutaj nie tyle o obiektywną charakterystykę zakresu działania instytucji samorządowych, ile o jej subiektywny odbiór w świadomości mieszkańców osiedla, zainteresowanie i wiedzę mieszkańców o tym, jaką rolę odgrywa samorząd w rozwiązywaniu problemów społecznych w osiedlu. W badanych w latach 1976—1980 osiedlach Poznania, Szczecina, Zielonej Góry stwierdzono, że większość ich mieszkańców nie wiedziała o działalności samorządu osiedlowego (75,1%), 5,9% bada-

nych uważało, że samorząd osiedlowy to fikcja („udaje, że coś robi”), 5,7% mieszkańców tych osiedli twierdziło, że działalność samorządu nie daje rezultatów, 3,4% wyraziło pogląd, że organizacja ta dobrze reprezentuje interesy mieszkańców, 3,1% było zdania, że szybko i sprawnie rozwiązuje problemy mieszkańców osiedla²¹.

W osiedlach Krakowa i Kielc sytuacja kształtowała się nieco inaczej²². Większość mieszkańców tych osiedli (71,4%) wiedziała, że w osiedlu działa samorząd mieszkańców, ale jedynie 18,5% badanych potrafiło udzielić bliższych informacji na ten temat. Autorzy badań w Krakowie i Kielcach podkreślają, że wśród osób starszych (60 i więcej lat) odsetek osób, które nie wiedziały nic na temat samorządu, jest wyższy niż w innych grupach wieku (38,4%), w stosunku do 27% w całej populacji. Ponadto starsi mieszkańcy, podobnie jak młodsi, bardzo rzadko biorą udział w wyborach przedstawicieli organów samorządowych (10,3% osób w wieku 60 i więcej lat, 6,6% osób w wieku do 30 lat, 15,4% ogółu populacji)²³. Z badań nad działalnością instytucji samorządowych przeprowadzonych przez zespół pracowników Uniwersytetu Warszawskiego pod kierunkiem Anny Turskiej wynika, że starsi mieszkańcy pozostają daleko w tyle za innymi kategoriami wieku pod względem stopnia poinformowania o istnieniu samorządu mieszkańców w badanych osiedlach²⁴ (tabela 14).

Tabela 14

Stopień poinformowania mieszkańców o istnieniu instytucji
samorządu mieszkańców

Wiek respondentów	Odsetek osób poinformowanych o istnieniu samorządu mieszkańców
24 i mniej lat	64,2
25—29	58,9
30—39	67,3
40—49	67,0
50—59	53,4
60 i więcej lat	28,0

Źródło: A. Turska, E. Łojko, W. Staśkiewicz:
*Stymulatory i bariery działania samorządu mieszkańców. Raport
końcowy*. Warszawa 1979 (maszynopis).

²¹ Tamże, s. 240.

²² W. Gołubiew, A. Maliszewski, K. Sowa: *Osiedle spółdzielcze...*, s. 59.

²³ Tamże, s. 60.

²⁴ Badania wykonane w ramach programu rządowego, temat 01 06 03 2: A. Turska, E. Łojko, W. Staśkiewicz: *Stymulatory i bariery działania samorządu mieszkańców. Raport końcowy*. Warszawa 1979, maszynopis.

Zestawienie dokonane przez autorów wspomnianego opracowania dotyczącego funkcjonowania samorządu mieszkańców w 10 osiedlach mieszkaniowych ilustruje udział ludzi starszych w pracy tych organizacji²⁵. Dane te informują, że udział ludzi starszych w organizacjach samorządowych nie przekracza w żadnym z osiedli 20% (tabela 15). W świadomości mieszkańców osiedli, jak wykazały cytowane badania poznańskie, funkcjonuje jednak stereotyp samorządu jako instytucji zdominowanej przez osoby starsze. Na podstawie przeprowadzonej wśród mieszkańców ankiety autorzy badań dokonali zestawienia potencjalnych uczestników szeroko rozumianej działalności społeczno-wychowawczej. Udział osób starszych (emerytów i rencistów) oszacowali autorzy na 8,6% ogółu uczestniczących, przy czym odsetek ludzi w wieku emerytalnym kształtuje się w badanych osiedlach na wysokości 4%²⁶.

Tabela 15

Wiek działaczy samorządów mieszkańców dziesięciu osiedli w porównaniu z wiekiem ogółu populacji

Wiek respondentów	Odsetek działaczy samorządu mieszkańców n=66	Odsetek mieszkańców badanych osiedli n=1000
19—29	3,1	22,5
30—39	18,3	28,5
40—49	30,4	25,7
50—59	27,4	14,2
60—69	11,7	5,6
70 i więcej lat	6,5	3,2

Źródło: A. Turska, E. Łojko, W. Staśkiewicz: *Stymulatory i bariery działania samorządu mieszkańców. Raport końcowy*. Warszawa 1979 (maszynopis).

Zagadnienie uczestnictwa ludzi starszych w działalności społecznej i społeczno-samorządowej nie zostało w cytowanych dotychczas badaniach ostatecznie wyjaśnione. W badaniach krakowsko-kieleckich²⁷ ustalono, że osoby starsze (60 i więcej lat) podobnie jak ludzie młodzi (do 30 lat) są w niewielkim stopniu zainteresowane uczestnictwem w działalności społeczno-samorządowej. Maksymalny wzrost zainteresowania tymi sprawami wykazują mieszkańcy w wieku 31—50 lat. Badacze poznańscy sformułowali tezę przeciwną, że właśnie te dwie kategorie

²⁵ Dane z raportu A. Turska, E. Łojko, W. Staśkiewicz: *Stymulatory i bariery...*, s. 108.

²⁶ Dane z raportu: A. Kwilecki, J. Walkowiak, S. Wawryniuk: *Warunki rozwoju działalności...*, s. 206.

²⁷ W. Gołubiew, A. Maliszewski, K. Sowa: *Osiedle spółdzielcze...*, s. 59.

mieszkańców są szczególnie zainteresowane działalnością proosiedlową i są najbardziej aktywne²⁸. Autorzy tychże badań, Andrzej Kwilecki, Jerzy Walkowiak, Stanisław Wawryniuk, precyzują jednak, że to nie wiek jest bezpośrednim wyznacznikiem aktywności mieszkańców i ich udziału w działalności społeczno-wychowawczej, lecz rodzaj aktywności życiowej mieszkańców. W planowaniu osiedlowej działalności społeczno-wychowawczej należałoby przyjąć właśnie takie kryterium podziału mieszkańców, traktując wiek jako czynnik drugorzędny.

PRÓBA PODSUMOWANIA

W badanych ośrodkach zaznaczyły się rozbieżności, w dużej mierze uwarunkowane wspomnianymi na wstępie indywidualnymi cechami społeczno-demograficznymi oraz materialnymi poszczególnych zespołów osiedli.

W świetle danych uzyskanych przez badaczy z wielu ośrodków okazało się, że nie jest dotychczas zadowalająco rozwiązany problem uczestnictwa ludzi starszych w życiu społecznym i kulturalnym osiedla.

Do czynników szczególnie niekorzystnych z punktu widzenia integracji społecznej ludzi starszych w nowych osiedlach mieszkaniowych należy w pierwszym rzędzie niewielkie zainteresowanie innych mieszkańców ich sytuacją. Wynika to, z jednej strony, z niewielkiej liczebności grupy ludzi starszych w badanych osiedlach, z drugiej zaś — wiąże się z ograniczeniem kontaktów społecznych w aktualnym miejscu zamieszkania, a co za tym idzie z nikłą więzi sąsiedzkiej. Warto jednak zwrócić uwagę, że zarówno osoby starsze, jak i ogół mieszkańców osiedli eksponują rolę instytucji osiedlowych jako podmiotów działalności opiekuńczo-wychowawczej na rzecz ludzi starszych.

Zaprezentowane wyniki stanowią empiryczne przesłanki dla przyszłego modelu pracy lokalnych podmiotów polityki społecznej. Wydaje się, że pomimo pojawiających się głosów krytycznych pod adresem integracji środowiskowej opieki medycznej i pomocy społecznej, wynikających ze zniechęcenia wieloletnimi trudnościami, nie należy w przyszłości od tego modelu odchodzić. Istniejące bariery komunikacyjne pomiędzy przedstawicielami różnych dyscyplin są do pokonania; znacznie poważniejsze są braki kadrowe i organizacyjne, ich usunięcie wymaga bowiem rozwiązań systemowych. W najbliższym czasie należałoby bardziej precyzyjnie określić zakres działania profesjonalnych służb społecznych w środowisku zamieszkania, ulepszyć metody ich pracy, tak

²⁸ A. Kwilecki, J. Walkowiak, S. Wawryniuk: *Warunki rozwoju działalności...*, s. 340.

aby uwzględniały specyficzne uwarunkowania społeczno-kulturowe występujących w środowisku problemów. Nie bez znaczenia dla sygnalizowanych w artykule trudności integracji ludzi starszych jest niedostatek rozpoznania przez służby społeczne struktury społeczno-demograficznej osiedla (środowiska lokalnego), a co za tym idzie niedostosowanie rozwiązań organizacyjnych i kadrowych do potrzeb rejonów opiekuńczych. I wreszcie, rozwiązywanie problemów społecznych ludzi starszych zamieszkujących w nowych osiedlach nie jest możliwe bez uwzględnienia ich potrzeb w kompleksowym planowaniu społecznym, począwszy od procesu projektowania jednostki urbanistycznej, a na bieżącej działalności administracyjnej skończywszy.

Казимера Вудз

О НЕКОТОРЫХ ПРОБЛЕМАХ ПОЖИЛЫХ ЛЮДЕЙ В ЖИЛЫХ МИКРОРАЙОНАХ

Р е з ю м е

Основным вопросом, затронутым в статье, является проблема общественной интеграции пожилых людей в микрорайонах. По инициативе Варшавского института формирования общественной среды был собран эмпирический материал, послуживший основой для исследований. Обособленные группы исследователей проанализировали 10 разных микрорайонов нескольких городов Польши. На основе результатов исследований автор проанализировала ту часть материала, которая касалась пожилых людей, и попыталась составить ряд рекомендаций для практической опеки над пожилыми людьми и жилых микрорайонах.

Kazimiera Wódz

SELECTED PROBLEMS OF THE ELDER PEOPLE SITUATION IN DWELLING QUARTERS

S u m m a r y

The main problem of the paper is social integration of elder people living in dwelling quarters of a town. The paper is based on empirical material gathered in connection with the initiative raised by the Institute for Environment Forming in Warsaw. The investigation covered 10 dwelling quarters in several Polish towns, and was carried out by separate researching groups. Basing on their findings this part of the material which concerns elder people, was analysed by the author of the presented paper. In conclusion the author attempts to elaborate a set of instructions concerning the patronage over elder people living in a quarter